

הנה הוא-לך כסות עינים

(1) בראשית כ, א-יח

(א) ויסע משם אברהם ארצה הנגב וישב בין קדש וביין שור ויגר בגרר: (ב) ויאמר אברהם אל-שרה אשתו אחתי הוא וישלח אבימלך מלך גרר ויקח את-שרה: (ג) ויבא אלהים אל-אבימלך בחלום הלילה ויאמר לו הנך מת על-האשה אשר-לקחת והוא בעלת בעל: (ד) ואבימלך לא קרב אליה ויאמר **אדני הגוי גם-עדיק תהרג**: (ה) הלא הוא אמר-לי אחתי הוא והיא גם-הוא אמרה אחי הוא בתם-לבבי ובנקנן פפי עשיתי זאת: (ו) ויאמר אליו האלהים בחלום גם אנכי **ויעתו כי בתם-לבבך עשית זאת ואחשך** גם-אנכי אותך מחטולי על-כן לא-נתתיך לנגע אליה: (ז) ועתה השב אשת-האיש כי-נביא הוא ויתפלל בעדך וחייה ואם-אינך משיב דע כי-מות תמות אתה וכל-אשר-לך: (ח) **וישם אבימלך בפקוד** ויקרא לכל-עבדיו וידבר את-כל-הדברים האלה באזניהם וייראו האנשים מאד: (ט) ויקרא אבימלך לאברהם ויאמר לו מה-עשית לנו ומה-חטאתי לך כי-הבאת עלי ועל-ממלכתי חטאה גדלה מעשים אשר לא-יעשו עשית עמדי: (י) ויאמר אבימלך אל-אברהם מה ראית כי עשית את-הדבר הזה: (יא) ויאמר אברהם כי אמרת רק אין-יראת אלהים במקום הזה והרגוני על-דבר אשתי: (יב) וגם-אמנה אחתי בת-אבי הוא אך לא בת-אמי ותהי-לי לאשה: (יג) ויהי כאשר התעו אתי אלהים מבית אבי ואמר לה יזה חסודך אשר תעשי עמדי אל כל-המקום אשר נבוא שמה אמר-לי אחי הוא: (יד) ויקח אבימלך צאן ובקר ועבדים ושפחות ויתן לאברהם וישב לו את שרה אשתו: (טו) ויאמר אבימלך הנה ארצי לפניך בטוב בעיניך שב:

(טז) **ולשרה אמר הנה נתתי אלה פסל לאחייך**

הנה הוא-לך כסות עינים לכל אשר אתך ואת כל ונכחת:

(יז) ויתפלל אברהם אל-האלהים וירפא אלהים את-אבימלך ואת-אשתו ואמהתיו וילדו: (יח) כי-עצר עצר ה' בעד כל-רחם לבית אבימלך על-דבר שרה אשת אברהם:

(2) תהלים כד, ג-ד

(ג) מי-יעלה בהרה ומי-יקום במקום קדשו: (ד) **נקי כפוס ובר-לבב אשרו לא-נשא לשוא נפשי ולא נשבע למרמה:**

(3) מדרש רבה בראשית פ' נב

הנה הוא לך כסות עינים – אמר רבי יוחנן עשה לה כסות שיהיו הפל מביטין בה ולא בנונה. כסות עינים, כסות שהיא עשויה עינים עינים. רבי ברכיה אמר עשאה מטרונה, כסות שהיא מכסה מן העין. ריש לקיש אמר בקש להקנותה בפני בעלה לומר כל השנים הללו היא עמו ולא עשה לה דבר, וזה לילה אחת עשה לה את כל הכבוד הזה. דבר אחר: אמר להם אתם כסיתם מני את העין, בן שאתם מעמידים יאה כסוי עינים.

(4) פירוש רש"י

ולשרה אמר – אבימלך לכבודה כדי לפייסה, הנה עשיתי לך כבוד זה, נתתי ממון לאחייך – שאמרת עליו אחי הוא. הנה הכבוד הזה לך כסות ענים לכל אשר אתך – יכסה עיניהם שלא יקילוך, שאילו השבתיך ריקנית, יש להם לומר לאחר שנתעלל בה החזירה. עכשיו שהוצרכתי לבזבז ממון ולפייס, יודעים שעל כרחי השיבותיך, ועל ידי נס. ואת כל – ועם כל באי עולם. ונוכחת – יהי לך פתחון פה להתווכח ולהראות דברים נכרים הללו. ולשון הוכחה בכל מקום ברור דברים, ובלעז אפרוביש. ואונקלוס תרגם בפנים אחרים, ולשון המקרא כך הוא נופל על תרגומו של אונקלוס: הנה הוא לך כבוד על העינים – שלו, ששלטו ובכל אשר אתך. על כן תירגם: וחזית יתך וית כל דעימך. ויש מדרשי אגדה, אבל יישוב לשון המקרא פירשתי.

(5) אבן עזרא פירוש ראשון בראשית כ"ט"ז

הנה הוא לך כסות עינים – יש אומרים: כי רמז על כהות עיני בנה (בבלי מגילה ט"ו), וזה דרך דרש. והישר בעיני: שיהיה פירוש כסות עינים מושך עצמו ואחר עמו... והנה הוא לך כמו מכסה עינים בעבור אברהם שהוא בעלך, והטעם: שלא ישא איש את עיניו אליך, גם הוא כסות עינים לכל אשר אתך מן השפחות שהם נשי עבדיו.

(6) ר' יוסף בכור שור בראשית כ"ט"ז

ולשרה אמר – כדי שתתפייס גם היא. הנה נתתי אלף כסף – שוה אלף כסף. הנה הוא לך – הממון. כסות עינים – שמכסה ממך בושת בעיני בני אדם. ולכל אשר אתך – יכסה, שלא יבושו גם הם במה שלקחתך. ואת כל ונוכחת – שהוא מוכיח שלא נגעתי בך, ותוכלי להוכיח לכל על פניהם שאת טהורה. שמאחר שנתתי ממון לאברהם כדי לפייסו, ולקחו ונתפייס, ידוע שהוא יודע שלא קרבתי אליך. שאם לא היה יודע כן, לא היה לוקח כל ממון שבעולם, כי היא קנאה חמת גבר ולא יחמול ביוס נקם ואת כל הון ביתו יתן, כמו שכתוב במשלי (משלי ו' ל"א). וכן גם יש לך להתפייס בכך. ולפי מה שתירגם אונקלוס, הכי קאמר: הנה הוא לך – הממון הזה כסות עינים – כלומר: כסות של גוונים וצבעונים, וכמו: {ו} גבות מליאות עינים שהוא לשון גוונים, וכן: על אבן אחת שבעה עינים, וכן: עד שתקלוט את העין בתלמוד. ולכל אשר אתך – כמו כן התניתי שיהא להם כסות מזה הממון, כדי שיהנו כולם משלי ויתפייסו. ואת כל ונוכחת – שיהא נודע לכל שטהורה את ולא נגעתי בך, כמו שפירשתי. וגם יש מפרשים: ואת כל ונוכחת – מעתה: ועם הכל תהא מוכחת שאת אשתו, ולא תאמרי: אחי הוא, שלא יבא עוד הדבר לידי תקלה וקלון. ויש לומר: שלכך בא המאמר אל אבימלך, ולא לפרעה אלא הוכיחו על ידי נגעים. לפי שאבימלך בדק הרבה ולא סמך על אחרים עד שבדק בו ובה, כמו שפירשתי למעלה (ר"י בכור שור בראשית י"ב ט"ו, בראשית כ"ה). אבל פרעה לא דקדק, אלא שהללו השרים ואמרו לו שהיא אחותו, כמו שאמר לו בסוף: למה אמרת אחותי היא, ואינו אומר: למה אמרת לי.

(7) רד"ק בראשית כ"ט"ז

ולשרה – אלף כסף – מלבד הצאן והבקר ועבדים ושפחות שנתתי לו, נתתי לו אלף כסף שילבישך בהם בגדים נאים, וכן: לכל אשר אתך – ילביש בהם כלומר השפחות ובני בית העומדים לשמשך כי לכבודך נתתם לו. לאחייך – למי שנקרא אחייך עד הנה. כסות עינים – לך יקנה בהם כסות נאה שיהיה בעל גוונים רבים, כי הגוון יקרא עין כמו ועינו כעין הבדלה, כעין תרשיש. או פירושו: שתהיה הרקמה של הכסות עשויה עינים. ואת כל ונוכחת – הכתוב אומר כי עם כל זה שקרה לשרה עם פרעה ועם אבימלך נוכחה ונוסרה שרה מכאן ואילך שלא אמרה עוד אחי הוא...

(8) רמב"ן בראשית כ"ט"ז

הנה נתתי אלף כסף לאחייך – היו הצאן והבקר והעבדים שנתן לו שוים אלף כסף. ואמר לשרה: הנה נתתי ממון רב לאחייך, הנה הכסף הזה לך כסות עיני כל המביטים ביפך, כי את עיניהם ואת ראשיהם החוזים יכסו מהביט בך, ומהביט בכל אשר אתך, אפילו נערותיך ושפחותיך. והנה לטובתך נתפסת בבית, כי ייראו ממך ויכסו עיניהם מראות בך, באמרם: המלך פדה נפשו על שלחו יד באשת הנביא. והגיד הכתוב שפייס את אברהם בממון ואת שרה בדברים שלא יענש באחד מהם. ואמר כי שרה לא נתפייסה לו, אבל עם כל זה היתה מתוכחת עמו בטענות לאמר שלא תמחול לו, ובשבחה דבר הכתוב. ואברהם נתפייס ויתפלל עליו. והוא כלשון: ועם ישראל יתוכח, אך דרכי אל פניו אוכית, שם ישר נוכח עמו. ויתכן שיהיה אלף כסף – אלפי כסף, ממון רב כיד המלך. וכן: הקטן יהיה לאלף – לעם רב. וכן: השיבו נא להם כהיום שדוניהם וכרמיהם ומאת הכסף והדגן והיצהר אשר אתם נושים בהם – מאיות רבות, ממון גדול.

(9) שד"ל בראשית כ"ט:ז

...וניקולאוס de Lira {די לירה} פירש הנה המנהג הזה לומר אחי הוא שהוא כסות עינים והסתרת האמת הוא טוב לכל אשר אתך, כלומר אין רע אם תאמרי כן אל הקרובים אליך ומכירים אותך, כי הם לא יטעו בזה, כי ידעו שאת אשת איש; אבל את כל, כלומר עם שאר בני אדם שאינם מכירים אותך, ראוי שתקחי מוסר ותזכרי מה שאירע לך עמי. ודעת ראז' ולפניו Schröder כי הפנויות היו הולכות בגילוי הפנים, והנשואות היו מכסות פניהם ברדיד, והנה אמר לה כי באותם אלף כסף תקח לה רדיד לכסות עיניה ופניה, כל' שאין ראוי לה לעשות עצמה עוד כפנויה.

הצעת פירוש לדברי אבימלך העמומים¹

(10) בראשית יב, יא-יב

(יא) ויהי כאשר הקריב לבוא מצרימה ויאמר אל-שכי אשתו הנה-נא ידעתי כי אשה יפת-מראה את:
(יב) והיה כִּי יֵרָאוּ אֹתְךָ הַמִּצְרִים וְאָמְרוּ אֵשֶׁתוֹ זֹאת וְהֲרֹגוּ אֹתִי וְאֶתְךָ יַחְיֶי:

(11) בראשית כד, סא-סז

(סא) וְתִקַּם רַבָּקָה וְנִעְרָתֶיהָ וְתִרְפַּבְנָה עַל-הַגְּמָלִים וְתִלְכְּנָה אַחֲרֵי הָאִישׁ וַיִּקַּח הָעֶבֶד אֶת-רַבָּקָה וַיִּלְךְ:
(סב) וַיִּצְחַק בָּא מִבּוֹא בְּאֵר לְחֵי רְאִי וְהוּא יוֹשֵׁב בְּאֵרָן הַנֶּגֶב: (סג) וַיֵּצֵא יִצְחָק לְשׁוּחַ בְּשָׂדֵה לַפְּנוֹת עָרֵב וַיֵּשֶׂא עֵינָיו וַיֵּרָא וְהִנֵּה גְמָלִים בָּאִים: (סד) וַתֵּשֶׂא רַבָּקָה אֶת-עֵינֶיהָ וַתֵּרָא אֶת-יִצְחָק וַתִּפֹּל מֵעַל הַגְּמָל:
(סה) וַתֹּאמֶר אֶל-הָעֶבֶד מִי-הָאִישׁ הַלֹּזֶה הַהֶלֶךְ בְּשָׂדֵה לְקִרְאֹתֵנוּ וַיֹּאמֶר הָעֶבֶד הוּא אֲדֹנִי וַתִּקַּח הַצִּעִיף
וַתִּתְּכֶם: (סו) וַיִּסְפֹּר הָעֶבֶד לְיִצְחָק אֵת כָּל-הַדְּבָרִים אֲשֶׁר עָשָׂה: (סז) וַיָּבֵאָה יִצְחָק הָאֵהָלָה שָׂדֵה אֲמוֹ וַיִּקַּח אֶת-רַבָּקָה וַתְּהִי-לוֹ לְאִשָּׁה וַיֵּאָהֲבָה וַיִּנָּחֶם יִצְחָק אַחֲרֵי אֲמוֹ:

(12) בראשית לח, יב-טז

(יב) וַיְרִבּוּ הַיָּמִים וַתִּמָּת בַּת-שׁוּעַ אִשְׁת־יְהוּדָה וַיִּנָּחֶם יְהוּדָה וַיַּעַל עַל-גְּזוֹזֵי צֹאנֹו הוּא וְחִירָה רַעְהוּ הָעֶדְלָמִי תִמְנָתָה: (יג) וַיִּגַּד לְתַמָּר לֵאמֹר הִנֵּה חָמִיךְ עָלֶיךָ תִמְנָתָה לְגֹזֵי צֹאנֹו: (יד) וַתִּסֹּר בְּגָדֵי אֲלִמְנוֹתָהּ מֵעַלֶיהָ וַתִּכְסֶם בְּצִעִירָה וַתִּתְּעַלָּף וַתֵּשֶׁב בַּפֶּתַח עֵינַיִם אֲשֶׁר עַל-דַּרְךְ תִּמְנָתָה כִּי רָאתָה כִּי-גִדְלָה שְׂלָה וְהוּא לֹא-נִתְּנָה לוֹ לְאִשָּׁה: (טו) וַיֵּרָאָה יְהוּדָה וַיִּחַשְׁבֶה לְזוֹנָה כִּי כִסְתָה פְּנֵיהָ: (טז) וַיֵּט אֶלֶיהָ אֶל-הַדָּרֶךְ וַיֹּאמֶר הֲבֵה-נָא אָבוֹא אֵלֶיךָ כִּי לֹא יָדַע כִּי כָלְתָו הוּא וַתֹּאמֶר מַה-תִּתֶּן-לִּי כִּי תָבוֹא אֵלַי:

¹ עי' חיים גלעד: "הנה הוא לך כסות עינים" בית מקרא כב/א (תשל"ז) עמ' 43-45 ובספרות בהפניות שם